

REPUBLIKA HRVATSKA
OD SOCIJALIZMA I SAMOUPRAVLJANJA DO NEOLIBERALIZMA

Umjesto uvoda – neka brojke govore:

Kategorija	Država	Socijalistička Republika Hrvatska	Republika Hrvatska u neoliberalizmu
Broj stanovnika		4 784 265 (1991.g.)	4 284 889 (2011.g.)
Ukupan dug		4 milijarde \$	57 milijardi €
BDP po glavi stanovnika		6 540 \$ (1990.g.)	10 561 \$ (2014.g.)
Udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći		75,3 %	39 %
Omjer broja radnika i broja umirovljenika		2,83 / 1	1,13 / 1
Noćenja u turizmu		68,1 milijuna (1987.g.)	66,1 milijuna (2014.g.)
Domaći gosti		33 %	8 %
Broj radničkih odmarališta		634 (76 000 kreveta)	0 (0 kreveta)
Broj pripadnika milicije / policije		9 000	20 000
Broj rođenih		55 409 (1990.g.)	39 000 (2014.g.)

REPUBLIKA HRVATSKA U SOCIJALIZMU I SAMOUPRAVLJANJU

Jugoslovensko društvo je po svom socijalnom i nacionalnom sastavu veoma složeno, što ga s obzirom na strukturu interesa čini heterogenim. U njemu postoji mnoštvo raznovrsnih, proturječnih i klasnih interesa i u tom mnoštvu sastavni dio jugoslovenskog društva svoje mjesto ima i SR Hrvatska. Historijska je istina da je samoupravljanje naslijedilo bezbroj različitih, naročito isključivih, klasnih interesa od klasnog kapitalističkog društva, kao i od vremena revolucionarnog etatizma. Prevazilazeći naslijeđene klasične razlike, socijalne i nacionalne protivrječnosti i sukobe samoupravljanje stalno produkuje i umnožava vlastite protivrječnosti, koje je trebalo demokratskim metodama razrješavati, usklađivati i usmjeravati. Stoga politički sistem Jugoslavije (a time i Hrvatske) nije mogao počivati na fiktivnoj pretpostavci o jedinstvu interesa. To je veoma složen i u mnogo čemu proturječan socijalni i politički sistem u kojem postoje, formiraju se i djeluju različite interesne grupe (socijalne, funkcionalne, ideološke, vjerske i druge). Te su grupe, kako međusobno, tako i unutar sebe, izdiferencirane i tako politički i socijalni život čine veoma složenim. U takvom socijalnom kontekstu različitih, suprotnih, a odatle i konfliktnih interesa, sukobi interesa i njihovo transponiranje u sferu politike ne mogu se nikako označiti kao devijantno ponašanje ili stanje, već kao zakonitost političkog sistema Jugoslavije, njegov konstitutivni element.

Bez obzira na društvenu intenciju integracije u SR Hrvatskoj, a time i u Jugoslaviji, evidentni su latentni i otvoreni sukobi interesa kao proizvod društvenih odnosa, jer socijalističko samoupravno društvo nije nikakav homogeni blok, nego složeni organizam sastavljen od dijelova koji imaju svijest o svojoj posebnosti i svoje uže interese – socijalističko samoupravno hrvatsko društvo nije nikakvo idealno društvo u kojem postoji opšti sklad interesa, što znači da ne isčezavaju sukobi interesa, ali se bitno mijenja način usklađivanja i to u osnovi – usklađivanje se vrši bez nužne intervencije sile, odnosno politike.

U SR Hrvatskoj je bilo neophodno potrebno obezbjediti osnovne postavke za funkcionisanje i realni utjecaj interesa i njihovu realnu funkcionalnost. Ovdje nekoliko karakteristika:

- a) socijalističko društvo mora biti realni i u sebi usklađeni sistem sposoban da se brani od sopstvenih, naslijeđenih i suprotnih deformacija i stihijnosti;
- b) svi autonomni oblici organizovanja (SOUR, RO i OOUR) i interesno stvorene integracije, cjeline, podsistemi i cjeli sistemi su neodvojivi od opštih socijalističkih ciljeva;

c) socijalistički politički sistem mora biti zasnovan na usklađivanju i sintezi opštih i pojedinačnih interesa, s tim da sinteza nije nikakav mehanički zbir pojedinačnih, a još manje kompromis provincijskih, nacionalističkih ili sebičnošću obojenih zahtjeva i zabluda;

d) postojanje i razvijanje sistema stalnih vrijednosti, solidarističkih odnosa među grupama i ljudima i antiutilitarne psihologije oslobođene kulta rentabilnosti i snalžljivosti.

Razvitak socijalističke demokracije u R Hrvatskoj ide uporedo sa stvaranjem mogućnosti i potreba da se osnivaju i afirmišu one interesne grupe koje djeluju kao samostalni, ali i sastavni dio jedinstvenog i usklađenog društveno-političkog sistema i demokratskog procesa. Socijalistička demokracija se razvija i jača samo da ograniči djelatnost i otkrije suprotne stavove i aktivnosti pojedinih interesnih grupa koje kao grupe za pritisak u sebičnom i partikularističkom smislu ne mogu biti sastavni dio socijalističke demokratske zajednice i njenog ustavnog poretka.

Afirmacija pluralizma nacionalnih interesa u Jugoslaviji – položaj SR Hrvatske

Veliki značaj u životu jednog naroda ima njegovo osjećanje da je u svojoj stvaralačkoj afirmaciji ne samo slobodan, već i da samostalno raspolaže uvjetima i sredstvima za takvu afirmaciju koje je sam sposoban stvarati, a to znači i da pored političke i kulturne samostalnosti raspolaže viškom svog društvenog rada i slobodno upravlja cjelokupnom društvenom reprodukcijom – što SR Hrvatska uspijeva u cjelini ostavarivati.

Jedinstvo naroda i narodnosti Jugoslavije nije građeno samo na nekoj goloj ekonomskoj i političkoj računici; njih povezuje dobar dio zajedničke povijesti, duboki osjećaj sudbinske povezanosti, etničke bliskosti većine njih i prije svega zajednička svijest koju je izgradila socijalistička revolucija i zajednička borba za demokratsko socijalističko samoupravno društvo. Mnogonacionalnost i afirmacija pluralizma nacionalnih interesa nije nikakav hendikep ili nesreća Jugoslavije; naprotiv, to je snažan progresivan faktor demokratizacije samoupravnog razvoja. U socijalističkoj samoupravnoj zajednici (kakva je Jugoslavija i u njoj Hrvatska) evidentne nesuglasice se obično ispoljavaju kroz međunacionalne protivrječnosti. Produbljavanjem samoupravljanja, jačanjem delegatskog sistema, razvijanjem humanih odnosa među ljudima, narodima i narodnostima – na osnovama pune ravnopravnosti – stvaraju se pretpostavke za razrješavanje društvenih, a time i međunacionalnih protivrječnosti u pravcu društvenog progresa.

Nacionalni interes je veoma složen i raznovrstan društveni fenomen, ima mnogobrojne aspekte, komponente i vidove svoga ispoljavanja i društvenog afirmiranja – ovdje samo neki od njih:

a) pluralizam ekonomskih nacionalnih interesa;

b) pluralizam nacionalnih interesa u političko-pravnoj sferi;

c) pluralizam nacionalnih interesa u kulturnoj sferi i afirmaciji ravnopravnosti jezika.

U uvjetima suvremenih socijalističkih ekonomskih odnosa koji se zasnivaju na raspodjeli prema radu i sve snažnije se ispoljavaju kao društveno samoupravljanje radnog čovjeka, polazna tačka ekonomske samostalnosti naroda može biti samo u primjeni tog istog principa raspodjele prema radu i u međunacionalnim ekonomskim odnosima. Uzajamni odnosi među narodima u Jugoslaviji zavisili su od toga koliko je svako od njih razvio proizvodne snage, raspodjelu prema radu i unutrašnje tržište. Svi narodi i narodnosti imaju svoje interese i svoja prava da se razvijaju u skladu s rezultatima svoga rada i da nikakve druge snage (birokratizam, tehnokratizam, oblici nacionalizma) van njih ne mogu raspolagati plodovima rada. Nacija se u ostvarivanju svojih interesa naslanja na bazične društvene procese, a ne na njihovu nadgradnju. Baza nacije postaje samoupravljanje, jer je samoupravni sistem na taj način dao sasvim novu demokratsku sadržinu naciji i republikama – međunacionalnim odnosima. Kroz prevladavanje sopstvenog osamostaljivanja nacija se, kao oblik jugoslovenske zajednice, vraća svom radnom mjestu – radu – a nacija postaje prirodija zajednica.

Nova obilježja nacije u samoupravnom društvu razvijaju se kroz prevladavanje posredničke uloge nacije (njenog interesa) između (njene) ekonomske osnove, konkretnog načina podruštvljavanja proizvodnje i totaliteta društva te kroz osamostaljivanje nacije kao oblika zajednice. Svako nasilno prelijevanje nacionalnog proizvoda, bilo na osnovi ekonomske snage ili političke prinude, bezuvjetno mora izazivati međunacionalne konflikte, jer se neposredno napadaju interesi nacije.

Realnost društvenog bića nacionalnih interesa u Jugoslaviji protkana je i osamostaljujućim i udružujućim tendencijama na socijalističkoj samoupravnoj osnovi, ali i jakim dezintegracionim i monopolističkim tendencijama na etatističko-tehnokratskoj i građanskoj osnovi. U odnosu na to koliko je udruživanje rada njihovo oružje zavisi domet, stupanj i brzina prevladavanja udružujućih nad dezintegracionim i osamostaljujućih nad centralističkim tendencijama. Otuda bi bile konzervativne i

antihistorijske one posebne razvojne strategije koje ne bi, u mjeri koja je suglasna istorijskim interesima svakog ponaosob, uvažavale istorijske interese svih zajedno unutar Jugoslavije.

Pluralizam nacionalnih interesa u politički-pravnoj sferi

U toku revolucije narodi i narodnosti Jugoslavije su ostvarivali svoj nacionalni suverenitet, ravnopravnost i afirmaciju konstituirajući se (nacije) kao političko pravna posebnost izražena u narodnoj republici, a zajedništvo im je oličeno u federaciji. Suština nacionalnih interesa u političko-pravnoj sferi bila je uspostavljanje i razvijanje nacionalnih odnosa u duhu pune ravnopravnosti, nezavisno od toga kolika je veličina naroda ili narodnosti, kakva je ekonomska moć naroda ili narodnosti, bez obzira na veličinu teritorijalnog prostranstva na kojima su egzistirali. Neosporno je da je vitalni interes naroda i narodnosti Jugoslavije da se međusobni odnosi razvijaju bez ikakvih:

- a) privilegija;
- b) diskriminacije;
- c) hegemonizma i
- d) nacionalne supermacije.

Sredinom i potkraj pedesetih godina u javnom političkom životu gotovo je prestala rasprava o problemima međunacionalnih odnosa u Jugoslaviji. Upravo u tom istom vremenu dolazi do oživljavanja unitarističko-centralističkih tendencija u kojima dominira borba protiv nacionalnog faktora u društvenom razvoju, a položaj republika se svodi na puku formu i administrativno-teritorijalnu stepenicu centralističkog društvenog sistema. Posljedice birokratsko-centralističkih tendencija počele su se naročito osjećati u odnosima prema nacionalnim manjinama:

- nepovjerenje prema pripadnicima nacionalnih manjina;
- potiskivanje njihovih pripadnika s odgovornih političkih funkcija;
- proturanje teze da je za budućnost nacionalnih manjina bolje da se što više koriste srpskohrvatskim jezikom, jer im olakšava napredovanje itd.

SKJ zauzima energičan i odlučujući stav: „Nacionalne manjine se tretiraju kao potpuno ravnopravni faktor sa svim drugim jugoslovenskim narodima. Svoja suverena prava prema Ustavu SFRJ od 1963. godine ostvaruju u federaciji kada je to u zajedničkom interesu, a u svim ostalim odnosima u socijalističkim republikama.“

U cilju otklanjanja protivrječnosti na relaciji međunacionalnih odnosa, a sa stanovišta afirmacije pluralizma nacionalnih interesa u političko-pravnoj sferi, u Ustavu SFRJ je konstatirano da se federacija ne izgrađuje po nekim statističkim državno-pravnim formulama, nego kao specifična socijalistička, kako kao država tako i samopravna zajednica, koja u prvom redu mora odgovarati potrebama, uvjetima i perspektivama socijalističkog i samoupravnog razvoja svakog naroda, a u okviru zajedničkih i političkih interesa i potreba naroda i narodnosti Jugoslavije. Bitno obilježje Ustava čine principi prema kojima se suverena prava ostvaruju u republikama, odnosno pokrajinama, a u federaciji samo ona suverena prava koja su Ustavom izričito utvrđena i to na osnovu suglasnosti svih republika i autonomnih pokrajina.

Pluralizam nacionalnih interesa u kulturnoj sferi i afirmacija ravnopravnosti jezika

Slobodan razvoj kulturnog života, stvaralaštvo i obrazovanje radnih ljudi, naroda i narodnosti Jugoslavije ne vodi zatvaranju u nacionalne okvire, već oslobođenju prirodnih težnji svih naroda i narodnosti da se povezuju i uzajamno obogaćuju međusobnim uticajem. Ravnomjerni kulturni razvoj svake pojedine nacije predstavlja značajan uvjet daljnjeg razvoja, zbližavanja, ujedinjavanja i ispomaganja naroda i narodnosti. To je pretpostavka spoznaje druge kulture kada se sama obogaćuje vrijednostima drugih kultura, a uvijek stagnira kada se zatvara u sebe. Kulturne vrijednosti svake pojedine nacije i narodnosti imat će pravu veličinu ako isti odnos razumijevanja i poštovanja svako od njih pokazuje prema tekovinama kulture drugih nacija i narodnosti. U Jugoslaviji ne postoji neka nadnacionalna ili anacionalna kultura, ali to ne znači da se pojam „jugoslovenska kultura,“ ne može upotrebljavati za označavanje svega onoga što je od zajedničkog interesa svih jugoslovenskih naroda i narodnosti. Proces povezivanja kultura nacija na osnovama pluralizma interesa nacija u sferi kulture nije suprotan idejama samoopredjeljenja, slobode, samodjelatnosti, nezavisnog razvitka i ravnopravnosti naroda. Nasilno kulturno zajedništvo može imati samo reakcionarne posljedice.

Razvoj nacionalnih kultura naroda i narodnosti Jugoslavije je ostvaren na njihovim jezicima i u duhu afirmacije ravnopravnosti jezika svih narodnosti. Ukoliko ovo načelo ne bi nalazilo potvrdu i podršku u društvenoj praksi, imalo bi značenje intelektualnog slova i humanističko-demokratske preporuke, koje praksa nije obavezna da uvažava. U samoupravljanju se radi upravo o tome da je svakodnevna praksa

zagovornik jezika. Mogućnost svakog radnog čovjeka da se koristi maternjim jezikom na koji može da se najpotpunije izrazi je uvjet da on uopće ostvaruje svoja samoupravna prava. Ukoliko su samoupravni odnosi razvijeniji utoliko je samoupravna demokracija uspješnija, a ukoliko je samoupravna demokracija uspješnija utoliko više radni čovjek ostvaruje svoja samoupravna prava. Ravnopravnost jezika je ukorijenjena u samoupravnu praksu i javlja se kao potreba svakodnevnog potvrđivanja stvarne ravnopravnosti radnika različitih naroda i narodnosti. Afirmacija ravnopravnosti jezika nije samo potreba uopćeno shvaćenih ličnih sloboda i prava čovjeka i građanina nego i vid ostvarivanja tih sloboda u stvarnim samoupravnim uvjetima čiji je razvoj u interesu cijele zajednice i u kome se spajaju lični i zajednički interesi.

U Ustavu SFRJ iz 1974. godine u članu 170 se kaže „Građaninu je zajamčena sloboda izražavanja nacionalne kulture i slobode, upotrebe svog jezika i pisma“, zatim u članu 171 “pripadnici nacionalnih manjina imaju u skladu sa ustavom i zakonom pravo na upotrebu svoga jezika i pisma“, a u članu 214 “neznanje jezika na kojem se vodi postupak ne smije biti smetnja za odbranu i ostvarivanje opravdanih interesa.“

To što se pripadnici naroda i narodnosti Jugoslavije često u svakodnevnom komuniciranju međusobno sporazumijevaju na srpskohrvatskom jeziku ne znači da su pripadnici naroda i narodnosti, kojima to nije maternji jezik, dužni i obavezni da se njime služe. Nasuprot, njihovo je neotuđivo pravo da se javno služe svojim jezikom i da ga upotrebljavaju u svim oblicima komuniciranja.¹

PUT R HRVATSKE KA NEOLIBERALIZMU I OSAMOSTALJENJU

Smatra se (u znanstvenim krugovima, a onda i u praksi) da je suvremeni razvoj hrvatskog društva pod izrazitim utjecajem sustava vrijednosti i života koji su prevladavali u socijalističkoj Hrvatskoj. Govori se o takozvanom komunističkom mentalitetu koji danas preovladava u društvenoj svijesti. Ovom sintagmom se često koriste političke stranke desne provijencije, te katolički teolozi i znanstvenici bliski Katoličkoj crkvi, a da nedovoljno precizno definiraju sam pojam. Drugi su pak skloni prenaglašavati rat i ratne okolnosti obnavljajući na taj način obilježja tzv. plemenske kulture koju karakteriše sklonost upotrebi nasilja, netolerantnosti, sklonost pljački i otimačini (hajdučki mentalitet itd.)

Ideja o uspostavi samostalne hrvatske države u doba socijalističke Jugoslavije bila je prije svega prisutna u političko-ideološkim programima političke emigracije koja je napustila hrvatsku krajem drugog svjetskog rata. Misli se prije svega na ustaše, zatim HSS (hrvatska seljačka stranka) kao i niz drugih političkih organizacija i grupacija. Iz toga proizilazi da su afirmaciju političkog projekta državnog osamostaljenja Hrvatske i mogućnost njegove realizacije zavisile od političkog povezivanja Hrvata u Hrvatskoj i Hrvata u dijaspori ili, kako je to Tuđman formulirao, od „političkog povezivanja sveg hrvatskog,,.

Tuđmanova osnovna pretpostavka za uspostavu samostalne hrvatske države jeste pomirba svih političkih različitosti unutar hrvatske nacije, a prije svega ustaša i partizana – dviju oštro sukobljenih ideološko-političkih struja u Drugom svjetskom ratu. Ta se pomirba ponajprije trebala izraziti u saglasnosti oko osnovne ideje – uspostavi samostalne hrvatske države. Vrlo brzo će se pokazati da sama saglasnost oko te ideje nije dovoljna što i sadašnja zbivanja sama po sebi dokazuju. Da bi se razbila i izmijenila izrazito negativna slika o ustaškom pokretu (zločinima) trebalo je afirmirati mišljenje da je ustaški pokret, bez obzira na sve slabosti njegove ideologije (minimiziranje zločina do njihovog opravdavanja), pa i istorijske prakse, zauzimajući se za stvaranje samostalne hrvatske države, zapravo simbolizirao „iskonsku težnju hrvatskog naroda za vlastitom državom“ (Tuđman). Sa druge strane, ono čega se treba odreći jeste partizanski pokret i njegov doprinos Narodno oslobodilačkoj borbi. Ideja svehrvatskog pomirenja jest sveobuhvatno prihvaćanje hrvatske države, a slobodna odluka o ulasku hrvatskog naroda u jugoslovensku zajednicu naroda bio je istorijski promašaj.

Ovome treba dodati i koncept stvaranje hrvatske države kroz okupljanje Hrvata kako u Hrvatskoj tako i u dijaspori. Tek stvarnim povezivanjem i pomaganjem svih tih segmenata hrvatstva moći će se ostvariti hrvatska država i hrvatska nacija, što će omogućiti da ista postane aktivnim vojnim, ekonomskim i političkim faktorom na ovim prostorima. Jedna (ne manje važna) pretpostavka Tuđmanova projekta osamostaljenja Hrvatske odnosila se na potpuno negiranje bilo kakvih vrijednosti bivše SFR Jugoslavije i njezina društveno-ekonomskog i političkog poretka (što se ugrađuje u Ustav R Hrvatske).

¹ Napomena: Napisani tekst je skraćena verzija magistarskog rada „Pluralizam samoupravnih interesa i delegatski sistem u Jugoslaviji“, odbranjen na Fakultetu Političkih Nauka, u Beogradu 1983. godine.

Za Hrvate Jugoslavija je bila tamnica naroda, država u kojoj je hrvatska nacija bila sistematski gospodarski, politički i kulturno izrabljivana, u kojoj nisu bile priznate religijske slobode, te država koja je bila nedemokratska i totalitarna, a ni u samoupravljanju se ne vidi bili što dobro – poričući bilo kakvu razliku između samoupravnog socijalizma i državno-centralističkog modela socijalizma.

Što se tiče tipa gospodarskog sistema koji će se razvijati u osamostaljenoj hrvatskoj državi, Tuđmanov projekt predviđa uspostavu neoliberalizma. Proces pretvorbe i privatizacije društvenog bogatstva treba iskoristiti za formiranje nove kapitalističke klase koja će omogućiti gospodarski prosperitet Hrvatske, a to je nužno stvaranje 200-300 bogatih porodica koje će biti okosnica nove kapitalističke klase, ostalo je, prema Tuđmanu, „stoka sitnog zuba“. U duhovno-ideološkom i kulturnom smislu samostalna hrvatska država treba se utemeljiti na nacionalističkoj ideologiji s osnovnim ciljem da se u relativno kratkom vremenu ostvari jedinstvena nacionalna svijest Hrvata koji će nesmetano i slobodno isticati svoje hrvatstvo. To je neophodno potrebno zato što su u dosadašnjoj istoriji pojedini dijelovi hrvatskog naroda bili teritorijalno, kulturno i duhovno podijeljeni, pa čak i međusobno sukobljeni, a u interesu drugih nacija i državnih tvorevina koje su vladale Hrvatima. Posebnu pažnju treba posvetiti nacionalnoj baštini i tradiciji kako bi se današnjim i budućim generacijama Hrvata pokazalo da je hrvatska nacija, iako brojčano mala i dugo bez vlastite države, jedna od najstarijih nacija i „Božji narod“, vrijedna poštovanja (i straha) i da je zaslužila vlastitu državu.

Ostvarivanje etničkih i nacionalnih prava nacionalnih manjina (posebno Srba) ne smije biti u funkciji slabljenja hrvatske države. U podtekstu razmatranja odnosa srpske nacionalne manjine i hrvatske nacije i države, stanovište je da bi bilo dobro da udio srpske manjine u ukupnom stanovništvu Hrvatske ne bude veće od pet posto (što je ostvareno u vrijeme vojne akcije Oluja), što onda ne bi obavezivalo hrvatsku vlast na davanje šire kulturne i političke autonomije toj manjini.

Stvaranje samostalne hrvatske države pretpostavljalo je posebnu ulogu katoličke religije, odnosno crkve s obzirom na njezinu iznimnu ulogu u duhovno-kulturnom razvoju i opstanku hrvatske nacije. Ona mora biti, ne samo duhovno-moralna i svjetonazorska okosnica svekolikog društvenog života, nego i bitan element legitimnosti same državne vlasti i države kao takve – dolazi do poistovjećivanja hrvatstva i katoličanstva.

U pogledu ljudskog sastava novostvorena vladajuća gospodarska i politička elita doživljava veliku promjenu. Političku nomenklaturu uglavnom čine novi ljudi koji su za vrijeme socijalizma bili u emigraciji. Karakteristično je da ta elita ima veliku društvenu i političku moć kojom se koristi za vlastito ekonomsko zbrinjavanje uz visoke plaće i druge povlastice, a veliki broj njih ostvario je to nelegalnim putem (mito, korupcija, ratno profiterstvo). Uz poznate „tajkune“ (kapitalističku klasu) ubrajaju se i mnogi drugi, u javnosti manje poznati, većinski vlasnici proizvodnih i drugih organizacija (banke, osiguravateljska društva, hotelijeri...) i u snažnoj su političkoj sprezi sa novom političkom nomenklaturom.

Osim brojčanog smanjenja bitno se promjenila i socijalna pozicija radničke klase, jer je u kratko vrijeme izgubila sve pogodnosti koje je stjecala svojim radom u socijalizmu (sigurnost radnog mjesta, besplatno zdravstveno osiguranje, socijalnu sigurnost, besplatno školovanje djece itd.). U procesu pretvorbe i privatizacije radnička klasa u Hrvatskoj često je i žrtva samovolje vlasnika i poslodavaca, a gubitak samoupravnih prava nije bio, niti će biti, nadoknađen primjerenom sindikalnom zaštitom. Kao zoran primjer nepovoljnog položaja radničke klase može se navesti primjer da oko 80.000 ljudi radi, a ne prima redovno plaću, da se prosječne plaće kreću od 2000 do 4.500 kuna, što nije dovoljno za podmirivanje najosnovnijih potreba porodice. U Hrvatskoj je problem nezaposlenosti poprimio alarmantne razmjere, što je praćeno velikim socijalnim posljedicama na ukupno stanje u društvu, a što, sa druge strane, vodi ka masovnom iseljavanju naročito mladih i obrazovanih. Ta socijalna i ekonomska stvarnost dovodi do stvaranja prosjaka, skitnica i beskućnika, čiju je brojku teško precizno odrediti, ali su naročito vidljivi u velikim gradovima i turističkim mjestima. S obzirom na dugotrajnu ekonomsku krizu (a pretpostaviti je da će se produbljivati) njihov će broj rasti.

Nakon ratnih zbivanja tokom devedesetih godina prošlog vijeka (etničkog čišćenja – Tuđmanovog „humanog preseljenja“), došlo je do velikih promjena u nacionalnoj i etničkoj strukturi stanovništva Hrvatske. Te se promjene očituju u znatnom smanjenju broja pripadnika nacionalnih i etničkih manjina, a najveće smanjenje manjinskog stanovništva dogodilo se u srpskoj etničkoj zajednici – čak za dvije trećine u odnosu na njihov broj 1991. godine (sa 581.000 na 201.000). To je vrijeme pojačane asimilacije pripadnika nacionalnih manjina i njihovih porodica, to je vrijeme u kojem vladajuća politička stvarnost ne priznaje i ne prihvata da je hrvatsko društvo multietničko i multikonfesionalno (svaki deseti građanin nije hrvatske nacionalnosti). Dilema je i dalje prisutna (pretpostavljam da će to još dugo

potrajati) da li su građani hrvatske nacionalnosti voljni navedeno respektirati i vlastitim ponašanjem pridonositi nesmetanom ostvarivanju svih nacionalnih, jezičkih, kulturnih, religioznih i drugih prava pripadnika nacionalnih, etničkih i religioznih manjina.

Hrvatska društvena mreža isprepletana je korupcijom u svim segmentima i na svim nivoima, a nositelji su politička elita inkorporirana u cjelokupnom društvu – institucijama sistema. Uzrok fenomena korupcije (sa nesagledivim posljedicama), treba tražiti u:

- a) nagli prelaz iz socijalističke planske ekonomije u robnonovčanu i tržišnu ekonomiju s obilježjima prvobitne akumulacije kapitala praćene pljačkom;
- b) nepostojanje ili nerazvijene institucije civilnog društva kao i nerazvijenost efikasnih mehanizama javne kontrole vlasti;
- c) specifičan načina regrutiranja novih političkih elita čiji pripadnici obnašanje političkih funkcija shvaćaju kao normalan način sticanja materijalnih dobara;
- d) neprimjerena čistka u svim institucijama putem lustracije.

„Ono što se u ratu i poslije rata događalo s pravosuđem, ali i s drugim državnim i društvenim ustanovama Hrvatske može se u obliku čvrste hipoteze nazvati nacionalističkom revolucijom: nacionalističkom zbog političkog sadržaja izvedenih promjena, a revolucijom zbog protupravnosti, nasilnosti i razornosti načina izvođenja tih promjena. Hrvatsko pravosuđe je devastirano političkim udarom, što je dovelo do toga da su iz pravosuđa izbačene gotovo sve osobe srpske nacionalnosti i mnoštvo osoba osumnjičenih za političku neloyalnost po kriterijima nacionalizma. Pravosuđe u novom stanju, a ponajprije Državno odvjetništvo, vojni sudovi i novoimenovani predsjednici sudova, postali su ravnodušni promatrači i akteri bezbrojnih nezakonitosti i zločina političke i parapoličke prirode – tako što nisu gonili ili nisu kažnjavali, a to znači da su tolerirali i pasivnošću poticali ubojstva, uništavanje imovine, izbacivanje s posla, nezakonite deložacije, nepriznavanje državljanstva i drugih prava stotina tisuća ljudi (dr.prof. Nikola Visković, Novi list, 2001, 5).

Sve to dovodi do repatrijarhalizacije hrvatskog društva i političkog života, a to znači oslanjanje pojedinaca na užu i širu obitelj u odnosu na ostvarivanje bitnih ciljeva, zaposlenje, stambeno zbrinjavanje, političku promociju, što sa druge pak strane dovodi do klijentelizma, koji je usmjeren na formiranje i održavanje masovne klijentele vladajuće političke elite s jedne strane i dovodi do razvijanja procesa distribucije i posebnih beneficija samim članovima političke elite, njihovim bliskim pomagačima, srodnicima i rodbini s druge strane.

Ako se kritički promatra i struktura korupcija u hrvatskom društvu, iluzorno je očekivati da će vlast ozbiljnije započeti borbu protiv mita, korupcije i organiziranog kriminala, bez obzira što u članku 31. Ustava R Hrvatske piše: “Ne zastarjevaju kaznena djela ratnog profiterstva, kao ni kaznena djela iz procesa pretvorbe i privatizacije počinjene u vrijeme Domovinskog rata i mirne reintegracije, ratnog stanja i neposredne ugroženosti neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti države propisane zakonom ili ona koja ne zastarjevaju prema međunarodnom pravu. Imovinska korist, ostvarena tim djelima ili povezana s njima oduzet će se .“

Split, juli 2016. godine

Piše: doc. dr. sc. Pavle Vukčević
Udruženje "Naša Jugoslavija"
e-mail: pavlevukcevic@gmail.com